

LAGLÖST ARBETE MITT BLAND BARNEN

Asbestsanering. Det rivs och renoveras i hela Sverige. Men byggandet har en svart baksida.

✂ ELINOR TORP, et@da.se 📷 DAVID LUNDMARK

Skuggsamhället upp till ytan

Detta är berättelsen om ett samhälle där människor låses in på sina arbetsplatser om nätterna. Kanske är det verkstan dit du lämnar in din trasiga bil. För att det är billigast. Kanske är det skolan där dina barn går och som just nu byggs om. Kanske är det badrumsrenoveringen med rot-avdrag i ditt eget hem.

En rad politiska beslut har skapat skuggsamhället. Nu är det så stort att det äter sig in i vår egen vardag.

När Rakhmat Akilov körde in på Drottninggatan i centrala Stockholm var det en figur ur skuggsamhället som trängde upp i ljuset.

Akilov hade försörjt sig som asbestsanerare i Sverige. Han kom från Uzbekistan och rörde sig längst ner i arbetslivets hierarki.

De senaste åren har vi blivit beroende av fattig utländsk arbetskraft som jobbar i botten av kommunernas entreprenörskedjor och på privata byggen.

Skuggsamhället har blivit en inbyggd del av vårt välbefinnande.

Detta är berättelsen om det nya laglösa arbetsliv som vuxit fram, där seriösa företag slåss för sin överlevnad mot en kriminalitet som myndigheterna inte kommer åt.

ASBESTFUSK
PÅ FLERA SKOLOR

DA GRANSKAR

ARBETARE UTAN SKYDD

TÖCKHOLM, 7 APRIL 2017.

Det hörs en smäll utanför Dagens Arbete, i korsningen Olof Palmes gata och Drottninggatan. Utanför fönstret ligger svårt skadade och döda människor.

Lastbilen kördes av en uzbekisk medborgare som varit i Sverige för att arbeta.

När vi som inte förlorade nära och kära går vidare i vardagen stannar en information kvar i mig. Akilov jobbade som asbestsanerare här i Sverige. Han hade ett samordningsnummer. Inget mer. Egentligen finns han inte. Och där har vi berättelsen.

Akilov rev asbest.

Och han är inte ensam.

I fjol anmäldes 23 545 asbestrivningar till Arbetsmiljöverket.

Det totalförbudna och cancerframkallande materialet blir farligt när gamla byggnader som skolor och förskolor nu renoveras. Längst ner i kedjan av företag finns de osynliga arbetarna.

ÖREBRO, FEBRUARI 2017. En morgon står två killar från Uzbekistan och väntar utanför Risbergska skolan. Isoleraren Patrik Ståhl som jobbar för en underentreprenör tar emot dem. När det visar sig att de inte har några ID06-kort, den identitetshandling som krävs för att komma in på byggarbetsplatser, får de låna två stycken för att kunna börja arbeta. Helt plötsligt har de blivit polacker.

Beställaren av jobbet, kommunens fastighetsbolag Futurum, har anlitat en saneringsfirma för att se över ljusgårdarna på skolan. Men uppdraget växer till att omfatta hela skolrenoveringen. Utan att det var tanken från början blir saneringsfirmans totalentreprenör på bygget.

Nere i källaren med rören arbetar Patrik Ståhl från Mårtens isolering. För att hinna klart med allt som ska rivs under jord behövs mer personal så hans chef tar

”Asbest? Vad är asbest?”

Rivningsarbetare från Uzbekistan.

in arbetstagare från en annan firma som i sin tur plockar in killar från en underentreprenör som inte har lokal förankring.

Fem företag i en kedja är nu involverade i arbetet med rören.

När Patrik Ståhl skakar hand med killarna ute på skolgården den vintermorgonen märker han att ingen av dem talar svenska. Han ordnar bostad åt dem och försöker så gott han kan visa vad som behöver göras nere i skolans källare. De jobbar hårt, från halv sju på morgnarna till åtta, nio på

kvällarna. Patrik säger åt dem att bromsa ibland, att det är helt okej. De nickar och ler. Sedan kör de på i samma hårda tempo.

EN DAG ÄR PATRIK i väg på annat håll. Hans mobil ringer och han får besked om att de inhyrda av misstag kluvit asbeströr med tigersåg så att det farliga dammet spridits. Asbesten har burits upp och lagts i en öppen container ute på skolgården. Först där upptäcker en anställd från totalentreprenören vad det är för material och slår larm. Patrik skyndar dit och hinner prata kort med sina utländska arbetskamrater. De förstår inte alls vad som har hänt. ”Asbest?” ”Vad är asbest?” frågar en av dem. Han tror att han andats in gas och blir rädd för en akut förgiftning. Patrik lugnar honom och säger att sjukdomarna uppträ-

Ej godkänt munskydd av papp.

Vanliga glasögon.

Bomullsskjorta. Asbestfibrer fastnar lätt i tyget.

Arbetshandskar som återanvänds.

Vanliga arbetsbyxor som används på hela bygget.

Skor utan stålhätta och trampskydd.

SÅ HÄR SER DET OFTA UT

De anställda passerar ingen sluss före eller efter rivning. Kläderna används även till andra arbetsuppgifter och för resor till och från jobb, ofta med kollektivtrafik. I vissa fall används ingen skyddsutrustning alls. Arbetet kan utföras i gypadojor, shorts och t-shirt.

EST SANERING

SÅ HÄR SKA
DET SE UT

○ Efter att ha passerat ett slussystem kan arbetet sätta i gång. Kompressorn placeras utanför och förser den anställda med friskluft. Overall, tejp och handskar kastas efteråt. Mask och stövlar är lätta att rengöra.

DA nr 6 och 10/2015.
Alla artiklar om asbest
finns på da.se.

FARLIGT VID RIVNING

- **Asbest** tål hög värme, skyddar mot brand och dämpar buller.
- **Asbest finns** inbyggt i branddörrar, stålkonstruktioner, rör, värmepannor, ventilationsanläggningar, golv, väggar, färger, plaster, fix och fog till kakel, i soprum, bakom elskåp, under fönsterbänkar, i fönsterkitt och fasadplattor.
- **Materialet är vanligt** framför allt i byggnader från 50-, 60- och 70-talen.
- **Först när man river**, borrar, bearbetar kapar eller slipar blir asbest farligt. Då frigörs de sylvassa fibrerna.

400 000

ton asbest finns kvar i svenska byggnader.
Materialet totalförbjöds i Sverige 1982.

23545

asbestrivningar rapporterades förra året.

29

sanktionsavgifter dömdes ut i föl då rivningen inte gick till på rätt sätt. Antalet kontroller har minskat kraftigt.

der först om tjugo, trettio år. Sedan ses de aldrig mer. Strax efter att jobbet var klart ringer en av dem till Patrik flera gånger och är desperat för att han inte fått ut sin lön. När vi träffas i skolans källare våren 2018 undrar Patrik Ståhl fortfarande hur det gått för dem.

BJÄRRÄD, 13 DECEMBER 2013. Förskolan är fylld med barn i vita särkärl och glitter. Mammor och pappor strömmar in för att höra dem sjunga. Ingen av dem reagerar på det morfar Jan-Gunnar Glave med förskräckelse ser. Vid ingången till förskolan bryter en liten byggfirma sönder asbestskivor med kofot. Ett vårdslöst hanterande som gör att de farliga fibrerna sprids. Jan-Gunnar Glave ringer kommunen direkt.

Barnens mamma, som också jobbar i

byggbranschen, kontaktar Arbetsmiljöverket. "Vi agerar bara för de arbetstagare som kan ha exponerats", svarar myndigheten. Vidare skriver Arbetsmiljöverket per mejl att man "tyvärr inte hade möjlighet att skicka ut någon inspektör vid det tips som lämnades den 13 december".

ÅTER PÅ DROTTNINGGATAN i Stockholm ringer jag otaliga samtal till Arbetsmiljöverket som är den myndighet som av regeringen fått i uppdrag att kontrollera arbetsgivarna. Under alliansregeringens tid, från 2006 och framåt, bantades myndigheten kraftigt och antalet inspektörer minskade

**KUNSKAPEN
FÖRSVINNAR**

DA GRANSKAR

Kommunstyrelsens ordförande Kenneth Nilsson (S), till vänster, inviger Risbergsskolan i Örebro. "Kåken var i väldigt dåligt skick, men jag har inte detaljkunskap om hur arbetet gått till", säger han.

FOTO: NERIKES ALLEHANDA

des. De stora byggbolagen värvade bygginnspektörer från Arbetsmiljöverket och erbjöd dem högre lön.

Dåvarande generaldirektören hade bestämt att de inspektörer som jobbade på Arbetsmiljöverket skulle kunna utöva tillsyn på alla områden. Kvar fanns bara ett fåtal inspektörer med kunskap om asbest.

När jag går igenom asbestärendena hittar jag fall där inspektörer klivit omkring i asbest utan att veta vad det är. Fall där inspektörerna skrivit fel måttenheter och avskrivit ärenden som inneburit stora risker för både arbetstagare och omgivning.

Mappen med asbestlarm på just skolor och förskolor tjocknar. Över hela landet slarvas det. Oftast är det en kommun eller kommunalt fastighetsbolag som är beställare. Eftersom uppdraget att riva hamnar på firmor långt ner i entreprenörskedjan åker inte kommunerna på sanktionsavgifterna.

EN FÖRORT TILL STOCKHOLM. På ett latinamerikanskt kafé längs en tunnelbanelinje träffar vi vid flera tillfällen en arbetstagare som vill tala med oss. Vi berättar mer om honom i nästa nummer av Dagens Arbete. Han heter Wilder och kommer från Bolivia. Genom honom lär vi känna skuggsamhället inifrån. Och hierarkierna.

– Från 2015 och framåt kom det många från Uzbekistan för att jobba i Sverige. De har det verkligen värst. De gråter för de

SJU SJUKDOMAR AV ASBEST

- **Asbestos.** Minskad lungvolym, hosta och andnöd.
- **Asbestpleurit.** Vatten i lungsäck, minskad lungvolym.
- **KOL.** Försämrad lungfunktion, slemhosta, syrebrist.
- **Plack.** Förkalkad och förtjockad lungsäck, hjärtsäck, ibland bukhinna.
- **Lungcancer.** Olika typer, efter 15–20 år, rökare extra drabbade.
- **Mesoteliom.** Lungsäckscancer, aggressiv, leder oftast till döden inom ett år efter diagnos.
- **Tjocktarmscancer.** Vanligare bland asbestexponerade.

får inte ut sin lön och sover på arbetsplatserna där de jobbar, berättar Wilder som själv levit fyra år i sin arbetsgivares garage.

I skolans källare kapade de inhyrda rivarna från Uzbekistan asbeströr med tigersåg. Det farliga dammet spreds.

Patrik Ståhl vet inte hur det har gått för dem som rev asbest i skolan.

Han är snäppet ovanför uzbekerna i skuggsamhället.

– Uzbekerna bor där de jobbar och sen åker de vidare till nästa ställe. När jag kommer på morgonen ser jag hur de har sovit på golvet, på en kartongbit eller plast, det material som finns på arbetsplatsen. Ibland frågar de mig om en bit bröd.

WILDER MINNS DEN GÅNGEN en av dem kom fram till honom och la huvudet mot hans axel. Han grät och sa: "Snälla snälla, hjälp mig!" Uzbekerna hade jobbat två veckor i sträck och just fått reda på att han inte skulle få ut någon lön. Han hade inte ens pengar till mat.

– De är livrädda. Ofta har de talarmanus från sina arbetsgivare. De får inte prata med svenskar, berättar Johnny Daveman

”De trodde inte att de skulle få betalt om de inte körde på hela tiden.

Patrik Ståhl, isolerare.

jobbat som inhyrda i skolans källare.

Vd Göran Lunander på kommunens fastighetsbolag Futurum säger att allt är frid och fröjd:

– Vi gör miljöinventeringar. Och vi har grindar som man endast kan passera med rätt legitimation. Sen är det klart att det blir problem med de väldigt långa kedjorna, men så är det på många byggen nu eftersom det renoveras så mycket.

Kommunstyrelsens ordförande rosar fastighetsbolaget.

– Futurum är ett ganska nybildat bolag som har en enorm arbetsbörda. Jag är skyldig dem ett stort tack. Sedan dagen då den här kommunledningen tillträdde har vi fokuserat hårt på ett eftersatt underhåll, säger socialdemokraten Kenneth Nilsson.

VI BESÖKER ETT ANNAT BYGGPROJEKT på en grundskola i Örebro där asbestlarmer gått. Även här har en arbetstagare sågat genom rörböjar och asbest spridits på skolan. Även här är det Futurum som är beställare. Och ovanför dem kommunen. Byggnads ombudsman Niklas Nordlund som följt med oss ut konstaterar att det generellt slarvas med miljöinventeringar inför rivningsarbeten av offentliga fastigheter. Och att kommuner borde utgå ifrån att det finns asbest i alla skolor med tanke på när de är byggda. Bara i Örebro kom det i fjol in 467 anmälningar till Arbetsmiljöverket. Antalet asbestrivningar har ökat med nästan 50 procent på fyra år i kommunen. Niklas Nordlund har försökt få ut Arbetsmiljöverket, men inspektörerna har inte tid. Nyligen var det slottet som visade sig vara fullt med asbest och upp till femton byggjobbare kan ha exponerats.

TILLBAKA I STOCKHOLM börjar sökandet efter de osynliga arbetarna. De är så många. Överallt på alla byggen och i alla industriområden runt om i Stockholm jobbar de. De är inbyggda i systemet. De finns alltså. Men ändå inte. När de inte jobbar gömmer de sig.

De är rädda för mellanhänder från sitt eget land, de som fixar boplatser åt dem, håvar in pengar och styr dem i arbetet i Sverige. De berättar hur det är att jobba

på Byggnads som hjälpte Wilder men också gjorde så att han förlorade jobbet.

– Pratar du med facket är du körd. Du får inte jobba kvar, berättar Wilder.

ÖREBRO, NOVEMBER 2017. Ballonger i grön metallic pryder aulan. Som gigantiska vindruvsklasar hägnar de in kommunstyrelsens ordförande när han klipper bandet och inviger anrika Risbergsskolan på nytt.

Vid den här tiden är de två arbetstagarna från Uzbekistan någon annanstans i landet och renoverar. Att de ens varit på skolan och rivit rör står det ingenting om i dokumenten. När larmer gick om att asbest spridits lämnade de arbetsplatsen utan lön och utan läkarundersökning. I personalloggaren står det felaktigt att två polacker

SÅ KAN FÖRETAGEN FUSKA

- Lätt att få **samordningsnummer** utan arbetstillstånd.
- Lätt att få **F-skattsedel**.
- **Falsa egenföretagare** skapas för att komma undan lagar och regler.
- **ID06-kort** lånas ut och säljs. Id-handlingen kopplas inte till individen på ett säkert sätt.
- Arbetsgivaravgifter har **inte behövt redovisas** på individnivå.
- Svårt att upptäcka svart arbetskraft när företagen bara har behövt skicka in **kontrolluppgifter en gång om året**.
- **Sekretessbestämmelserna** gör att myndigheter inte kan byta information och komma åt kriminella.
- Bolag som får uppdrag tar i sin tur in **andra bolag med svart arbetskraft**. Det är svårt att kontrollera hela kedjan.
- **Arbetsmiljöverkets** kontroller har minskat rejält.

här, men vill inte vara med i tidningen. I deras hemland är journalister lika med staten, regimen, och regimen vill de inte stöta sig med. De är här för att arbeta och skicka hem pengar till familjen. Inget annat. På frågan om de fått någon läkarundersökning efter att ha andats in asbest svarar de nej.

NÄR ASBESTFUSK UPPTÄCKS i skolor är det i många fall föräldrarna själva som slagit larm. På flera förskolor har mammor och pappor sett sina barn leka med trasiga

**MORFAR LARMADE
TVÅ GÅNGER**

På måndagsmorgnarna brukar förskolans fastighetssamordnare gå runt och plocka bitar av asbestskivor som trillat ner från taket. Om plattor går sönder sprids det farliga dammet bland barnen.

ASBESTSKIVOR FÖLL NER PÅ SKOLGÅRDEN

asbestskivor ute på gården. Gemensamt för ärendena är att miljöinventeringarna brister och att ansvaret skjuts ner till mindre firmor där kunskapen om asbest är dålig. Ofta är det en ensam inhyrd som utför jobbet på skolan när slarvet upptäcks. Om det upptäcks.

Det slår mig att den växande högen med asbestärenden bara är händelser som någon observerat. Genom en enkel googlesökning hittar jag över tjugo skolor där det fuskats. Hur många felaktiga asbestrivningar som görs i Sverige är omöjligt att veta.

– Det är dyrt. Där har du klon i det, säger morfar Glave i skånska Bjärred.

Två gånger larmade han kommunen om sina barnbarns förskola. Första gången skar en ensam byggare i asbest, helt utan skydd för sig själv och omgivningen. Barnen lekte intill.

– Kommunen handlar upp små företag som inte har koll. I Danmark där jag var

” Om ett barn får tag i en trasig platta och ligger och rispar i den. Då är det inte bra.

Fastighetssamordare på förskola.

chef på Skanska var det tydliga restriktioner och en hög medvetenhet. Specialfirmor täckte byggnaden med plast och det kom in folk med ordentlig skyddsutrustning. Det var inget snack. Beställaren tog konsekvensen.

VÄRSOLEN STEKER ovanligt intensivt på barnen som leker utanför den hästskeformade förskolan. Det luktar nyslaget gräs och syren. Nu är det några år sedan Jan-Gunnar

Glaves barnbarn gick här så vi stannar utanför grindarna. Förskolan liksom de flesta villorna i kvartret har tak av asbest. Lomma eternit, den numera ökända asbestcementfabriken, låg nära. På den tiden då ingen ännu blivit sjuk och dött tryckte man in asbest i nästan alla byggnader i kommunen.

Två gånger larmade Jan-Gunnar Glave om att barnbarnen utsattes för asbest. "Var det då Ester fick vara hos mamma på jobbet?" undrar Eskil som vagt minns att något hände när de ännu var förskolebarn.

– Ett världsmästartmaterial om du inte rör det, säger fastighetssamordnaren som plötsligt dyker upp och undrar vilka vi är.

Jan-Gunnar Glave berättar om sina barnbarn och att han larmat om asbestslarv.

– Och nu har ni problem igen ser jag, säger han och pekar på förskolans sluttande tak strax

ovanför gården där barnen leker.

Trasiga asbestskivor sitter löst och ser ut att när som helst kunna glida ner. Fastighetssamordnaren lägger handflatan som en skärm för ögonen och kisar upp mot taket.

– Ja, ungdomarna är här om kvällarna och trampar sönder taket. Det finns inga gränser för vad de hittar på. Vi har fått lyfta ner cyklar från taket, säger han och skrattar.

Jan-Gunnar Glave tystnar, tänker igenom orden.

– Just det är problemet, när asbestskivorna knäcks. Dammet är farligt. Orört är det exemplariskt, förklarar han.

FASTIGHETSSAMORDNAREN NICKAR instämmande.

– Jag vet, men den doften har ju redan någon varit och andats in. Det är inga problem nu. Men om ett barn får tag i en trasig platta och ligger och rispar i den. Då är det inte bra.

– Jag jobbade i Danmark, där var det ett annat fokus. Ett helt annat fokus, invänder Jan-Gunnar Glave.

– Det är stora kostnader, säger fastighetssamordnaren.

– De kostnaderna tar man i Danmark, säger Jan-Gunnar Glave.

Ett stycke bort på en nyslagen gräsmatta stannar han.

– Ni hörde själva. Det kostar pengar. Jag tror man försöker slira i regelverket, men beställaren måste vara beredd att ta ansvaret. Definitivt de offentliga beställarna. Man kan inte sticka huvudet i sanden och skylla på entreprenörerna.

STOCKHOLM, 2016. Rakhmat Akilov söker jobb vid olika saneringsfirmor. Hos Pierre Svensson får han nej.

– Jag hade honom på intervju, men han fick inte jobbet. Däremot var han inhyrd hos oss genom ett annat bolag. Kompetens, erfarenhet och språk. Det har vi att gå på. Han hade inget av det, men papper på att han var asbestsanerare. De behöver i och för sig inte vara riktiga. Det är ganska lätt att redigera ett diplom.

Rivningsbranschen har alltid varit vilda västern, och utbildningsföretagen går inte riktigt att lita på, enligt Pierre Svensson.

AKILOV SÖKER VIDARE bland saneringsfirmorna i Stockholm. Hos Robert Daging's bolag får han napp.

– Vi skickade honom på utbildning och han klarade provet.

Fram till november 2016, i nästan ett år, jobbar Rakhmat Akilov som asbestsanerare. Han skiljer inte ut sig, enligt Robert Daging. Han jobbar på bra och hamnar endast vid ett tillfälle i konflikt med en annan medarbetare ute på ett bygge.

– Akilov är inget undantag. Han är en

ASBESTFUSK PÅ SKOLOR

○ Förskola, Staffanstorp, 2017

Föräldrar slår larm. Asbesttakets på förskolan rivs medan barnen leker med de trasiga eternitplattorna i sandlådan.

○ Förskola, Vänersborg, 2016

Kommunen gör ingen miljöinventering. Först efter en månads renovering med barn kvar i lokalerna upptäcks asbest i mattan. Föräldrar får nys om att det farliga dammet släppts lös på förskolan och JO-anmäler kommunen.

○ Grundskola, Falun, 2014

Kaklet i elevernas duschutrymme rivs utan en tanke på asbest. I omklädningsrummet intill klär barnen om till gympan. En förälder slår larm till Arbetsmiljöverket. Dammet visar sig innehålla blå asbest, den värsta sorten.

○ Grundskola, Kristinehamn, 2014

Bredvid elevernas slöjdsal kapas en rörböj rakt genom asbesten. Delar av röret blir kvar. Pannrummets luftintag sitter alldeles intill och sprider de farliga fibrerna i korridoren.

○ Gymnasium, Skara, 2014

Elever och lärare på byggprogrammet river ett tak utan varken skyddsutrustning eller skyddsmask. Takskvivorna är av asbest. Skivorna bryts isär med kofot så att det hälsoskadliga dammet sprids.

Läs hela listan där föräldrar slagit larm om asbest på da.se

**BESLUTEN SOM BANAT VÄG
FÖR SKUGGSAMHÄLLET**

DA GRANSKAR

DÄRFÖR HAR SKUGGSAMHÄLLET VUXIT I SVERIGE

Slopade kontroller. Ökat fusk.

2008

15
december

Alliansen och MP inför nya regler för arbetskraftsinvandring. **Arbetsförmedlingens kontroll slopas.** Politikerna låter företagen själva bestämma behovet av utländsk arbetskraft.

Mikaela Valtersson,
Miljöpartiet och
Tobias Billström,
Moderaterna.

FOTO: TT NYHETSBYRÅN

2009

1
januari

"Alla ska födas med rätt till F-skattsedel", säger näringsminister Maud Olofsson (C) och driver igenom regelförändringar. En formulering tas bort. Nu räcker det att man avser bedriva verksamhet för att få F-skattsedel. Fusket ökar.

stereotyp. Så här kan man leva i Sverige, säger utredaren Marit Murphy Handelsberg vid gränspoliserna i Stockholm som sett ett laglöst arbetsliv växa fram på ett närmast explosionsartat vis de senaste fem åren.

Medan myndigheterna i Norge, Danmark och Finland har samarbetat mot social dumpning i många år används knappt begreppet i Sverige. Inte heller talar vi om arbetslivskriminalitet som en särskild arena för oseriösa som vill tjäna pengar på att dumpa löner och gena med skydd och säkerhet ute på arbetsplatserna.

– Vi är sämst i klassen, säger Hans Åkerlund vid Stockholms Byggmästareförening.

NÄR SKATTEMYNDIGHETEN 2013 slutade kontrollera om personer från länder utanför EU hade tillstånd eller inte innan man utfärdade samordningsnummer öppnade Sverige upp för ett omfattande fusk. Det är bara ett i raden av politiska beslut som banat väg för skuggsamhället.

Spring in på Ica när du ser en polisbil, snatta tio Twistpåsar och åk fast. Då skriver polisen en rapport och begär ett samordningsnummer för det krävs för att kunna handlägga brottet. Sök vård på sjukhus och

få ett samordningsnummer för annars kan inte vården behandla dig. Köp skrotbils gamla nummerplåtar och få samordningsnummer via Transportstyrelsen. Ansök om F-skattsedel på distans från Kuba och få samordningsnummer som gör att du kan starta i stort sett hur många firmor som helst. Det finns en mängd olika sätt att få samordningsnummer på, enligt Hans Åkerlund på Stockholms Byggmästareförening.

– Och så sker attacken på Drottningga-

Samordningsnummer

Det behövs för att kunna betala skatt om man inte är folkbokförd i Sverige. De två senaste åren har **140 000 personer** fått samordningsnummer.

75 procent av dem som har ett sånt och som kommer från länder utanför EU saknar arbetstillstånd.

ID06

Ett kort som ger tillträde till byggarbetsplatser. Infördes för att försvåra svartarbete och ekonomisk brottslighet.

ID06-kort lånas ut, säljs och förfalskas.

tan. Inte förrän då händer det något, säger Marit Murphy Handelsberg som tillsammans med Hans Åkerlund nu utbildar kommunala bostadsbolag i hur man kommer åt kriminella krafter på arbetsplatserna.

Byggboomen i Sverige har gjort att skuggsamhället vuxit sig så stort att myndigheterna inte maktar med. De största arbetsplatserna undviks när det nu görs gemensamma razzior. Det ger för stora träffar.

Enskilda arbetstagare som är här illegalt sätts i Migrationsverkets förvar, men arbetsgivarna kommer oftast undan och kan fortsätta utnyttjandet av utländsk arbetskraft som inte vågar ställa krav.

SKÅNE, 2018. En gång jobbade Robert Nilsson som asbestsanerare. Då fanns ännu inte de långa kedjorna och beställarna av jobben befann sig inte så högt upp i toppen att de tappat överblicken. Men så började det slarvas. Fler och fler arbetskamrater tyckte det var onödigt med skyddsutrustning, att det tog tid och att man skulle förlora anbudet om man höll på att krångla. Detta trots att äldre medarbetare låg och dog i asbestcancer på sjukhus i närliggande städer.

Robert Nilsson gav upp och började job-

2011
3 mars

Den borgerliga regeringen går ihop med Miljöpartiet om migration. Det ska vara lätt att komma till Sverige och försörja sig som anställd eller företagare. Efter migrationsuppgörelsen säger statsminister Fredrik Reinfeldt (M): "Vi som tror på att människor ska kunna röra sig över gränser och söka sig ett bättre liv någon annanstans har gjort den här överenskommelsen."

2014
14 september

Socialdemokraterna och Miljöpartiet vinner valet. Det är högkonjunktur och byggboom. Företagen rekryterar utländsk arbetskraft. In kommer människor från fattiga länder som ofta hamnar längst ner i entreprenörskedjorna.

2015

Arbetsmiljöverket har bantats ner och slutat mäta farliga ämnen. Tillsynen minskar kraftigt, från 35 000 till 20 000 inspektioner på fem år. Nu görs det fler förrättningar i Danmark än i Sverige trots att grannlandet endast har hälften så många invånare. Handel med arbetstillstånd är en lönsam affär för människosmugglare. Risken att åka fast är försvinnande liten, enligt polisen.

2013

Skatteverket kontrollerar inte att arbetstagare från länder utanför EU har arbetstillstånd eller uppehållstillstånd innan de utfärdar samordningsnummer. Polisen får därmed inga löpande signaler om illegal arbetskraft.

2014

Sveriges grannländer jobbar aktivt mot social dumping och arbetslivskriminalitet. Här används knappt begreppen. Danmark, Norge och Finland tuffar till reglerna med tvingande registreringskrav på individ och företag innan man får börja arbeta. "Sverige har blivit sämst i klassen. Det är så mycket tokigheter i regelverket", säger Hans Åkerlund, Stockholms Byggmästareförening, som sett det ena företaget efter det andra gå omkull för att det inte går att konkurrera mot svartarbete och låga anbud.

2017
7 april

Asbestsaneraren Rakhmat Akilov från Uzbekistan kör in på Drottninggatan i Stockholm och dödar fem människor. Först efter attentatet ser politikerna över lagarna och Skatteverket utvärderar det svenska systemet i kritiska rapporter.

EFTER AKILOV – NU SKÄRPS REGLERNA

2017
20 juni

Skatteverket medger att man alltför lättvindigt delat ut samordningsnummer. Myndigheten har inte haft kontroll och det har öppnat upp för ett omfattande fusk.

2017
1 november

Nya regler för samordningsnummer. Krav på arbetstillstånd införs för att minska fusk.

2017

Gränspolisen, Arbetsmiljöverket och Skatteverket börjar göra gemensamma razzior. Men undviker stora byggen. Det blir för många ärenden att utreda.

Den 18 april 2018 presenterade Socialdemokraternas Stefan Löfven och Ylva Johansson nya stramare regler för arbetskraftsinvandring. FOTO: TT NYHETSBYRÅN

2018
1 juli

Arbetsgivare måste börja skicka in kontrolluppgifter till Skatteverket månadsvis i stället för en gång om året. Det nya systemet införs först för företag med fler än 15 anställda.

2019
1 januari

Månadsvis rapportering på individnivå ska börja gälla för alla företag i Sverige.

ba med arbetsmiljö på Byggnads i stället.
– Jag har lagt ner mycket tid på att grundligt utreda och försöka få bort oseriösa företag på marknaden, men känner att jag förlorat. Kommunernas ekonomiska kassa spelar större roll än hälsan på våra rivningsarbetare, säger han.

PÅ DROTTNINGGATAN, nedanför Dagens Arbete, har betonglejonen bytts ut till tyngre

stoppklossar. Människor flödar på som vanligt och rätttegången mot terroristen Akilov är över.

Asbestsaneraren Akilov kommer inte att jobba här mer. Men han säger något om Sverige. Om hur inbyggt skuggsamhället är i vår vardag.

Hans landsmän, de allra flesta, återvänder hem efter avslutat arbete. Deras skitiga lungor blir ingen kostnad för svenska staten. ✱

**I NÄSTA NUMMER
SKUGGSAMHÄLLETS
ARBETARE:**

**”Jag bodde fyra år
i chefens garage.**